

STORTINGET

Innst. 184 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Dokument 8:30 S (2022–2023)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Andreas Sjalg Unneland, Per-Willy Amundsen, Ingunn Foss, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Rasmus Hansson, Tobias Drevland Lund, Else Marie Rødby, Kjell Ingolf Ropstad og Maria Aasen-Svensrud om gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sette ned et utvalg som skal gjennomgå Gjenopptakelseskommisjonens oppbygging og struktur samt komme med forslag til hvordan kommisjonen kan oppfylle forutsetningene om å skape tillit til gjenåpningsbegjæringer og fatte innholdsmessig gode avgjørelser av gjenåpningsspørsmålet.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kamzy Gunaratnam, Odd Harald Hovland og Maria Aasen-Svensrud, fra Høyre, Aase Marthe J. Horrigmo og Sveinung Stensland, fra Senterpartiet, Ivar B.

Prestbakmo og Else Marie Rødby, fra Fremskrittspartiet, lederen Per-Willy Amundsen og Johan Aas, fra Sosialistisk Venstreparti, Andreas Sjalg Unneland, og fra Venstre, Ingvild Wetrhus Thorsvik, viser til Dokument 8:30 S (2022–2023) om gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen, fra stortingsrepresentantene Andreas Sjalg Unneland, Else Marie Rødby, Ingunn Foss, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Kjell Ingolf Ropstad, Per-Willy Amundsen, Rasmus Hansson, Tobias Drevland Lund, og Maria Aasen-Svensrud. Komiteen viser også til brev av 1. desember 2022 fra statsråden med vurdering av forslaget. Brevet følger vedlagt denne innstillingen.

Komiteen viser til at bakteppet for forslaget er et av norsk rettshistories største justismord. I 2002 ble Viggo Kristiansen dømt til 21 års forvaring med 10 års minstetid. Gjenopptakelseskommisjonen har avslått fire begjæringer om gjenopptakelse fra Kristiansen og avslått to klager på avslag. Ved femte begjæring om gjenopptakelse ble begjæringen tatt til følge under dissens. Etter gjenåpningen besluttet påtalemyndigheten å nedlegge påstand om frifinnelse, og i desember 2022 ble Kristiansen frifunnet av Borgarting lagmannsrett. Komiteen viser til at justis- og beredskapsminister Emilie Mehl den 15. desember 2022, på vegne av regjeringen, ga Viggo Kristiansen en uforbeholden beklagelse for den uretten han har måttet tåle. Denne beklagelsen stiller komiteen seg bak.

Komiteen viser til at Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen) sitt samfunnsoppdrag er å ta stilling til om en domfelt med en rettskraftig dom skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol. Gjenopptakelseskommisjonen er et uavhengig forvaltningsorgan og kan ikke instrueres

i sin myndighetsutøvelse. Kommisjonens avgjørelser kan ikke ankes, men det er adgang til å anlegge gyldighetssøksmål for domstolene for prøving av kommisjonens avgjørelse. Komiteen viser for øvrig til Høyesteretts storkammeravgjørelse inntatt i Rt. 2012 s. 519.

Komiteen viser til at det ble gjennomført en etterkontroll av Gjenopptakelseskommisjonen i rapporten «Etterkontroll av kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker» fra Stridbeck-utvalget, avgitt 15. juni 2012. Komiteen merker seg at forslagsstillerne mener det er behov for en ny granskning av Gjenopptakelseskommisjonen. Forslagsstillerne vil blant annet se på sekretariatets og kommisjonsleders rolle, behandling av såkalte bevis-saker, oppfølging av Stridbeck-utvalgets oppfølgingspunkter og hvordan vi kan styrke tilliten til kommisjonen og dens avgjørelser.

Komiteen viser til at det har vært avholdt skriftlig høring, og at komiteen har mottatt ett innspill fra jussprofessorene Holmøyvik, Giertsen og Strandberg ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen. Komiteen viser til at de tar til orde for at Stortinget bør bli oppdragsgiver for granskningen av Baneheia-saken, ved at det oppnevnes en granskningskommisjon etter Stortingets forretningsorden § 19. Komiteen merker seg også at de mener at det ikke bør gjennomføres en egen gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen, men at en slik granskning bør gjennomføres som del av den større granskningen av Baneheia-saken.

Videre viser komiteen til statsrådets svarbrev. Komiteen merker seg at statsråden ikke er enig i alle premissene i representantforslaget, og at statsråden mener det ikke er heldig med en parallell og overlappende gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen samtidig med regjeringens varslede granskning.

Komiteen har merket seg at statsråden har varslet at regjeringen vil opprette et uavhengig granskningsutvalg for å gjennomgå alle sider av straffesaken mot Viggo Kristiansen i Baneheia-saken.

Komiteen er enig med statsråden i at granskningen bør rette seg mot alle aktører som har vært involvert i håndteringen av saken, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolen, sakkyndige og Gjenopptakelseskommisjonen. Komiteen deler også statsrådets syn på at det vil være uheldig med to parallelle og overlappende granskninger.

Samtidig vil komiteen presisere viktigheten av at særlig Gjenopptakelseskommisjonen blir gransket grundig. Gjenopptakelseskommisjonen er en av de viktigste sikkerhetsventilene i rettssystemet vårt, og det er etter komiteens syn grunn til å stille spørsmål ved kommisjonens oppbygging og struktur sett i lys av behandlingen av Baneheia-saken.

Komiteen merker seg at regjeringen satte ned Baneheia-utvalget fredag 10. februar 2023. Komiteen viser til at det i mandatet fremgår at utvalget skal «gjen-

nomføre en granskning av straffesaken mot Viggo Kristiansen i Baneheia-saken og foreta en gjennomgang av Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen) i tråd med Representantforslag 30 S (2022–2023) som er til behandling i Stortinget». Utvalget skal levere sin innstilling innen utgangen av 2024. Komiteen mener Baneheia-utvalgets mandat dekker intensjonen i representantforslaget, og at forslaget derfor er ivaretatt.

Komiteen foreslår at Representantforslag 30 S (2022–2023) vedlegges protokollen fremmer følgende forslag:

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil understreke det meget alvorlige bakteppet som ligger til grunn for det foreliggende representantforslaget. En person ble i 2002 idømt forvaringsstraff i 21 år, med en minstetid på 10 år. Saken ble begjært gjenåpnet, men Gjenopptakelseskommisjonen avsto de fire første begjæringene om gjenåpning, før den femte begjæringen – under dissens – ble tatt til følge og saken besluttet gjenåpnet. Etter gjenåpningen ble saken gjennomgått av et annet statsadvokatembete enn det som var ansvarlig for saken i 2002, og påtalemyndigheten la til slutt ned påstand om frifinnelse. Vedkommende ble så frifunnet av Borgarting lagmannsrett i desember 2022 – etter å ha sittet frihetsberøvet siden pågripelsen i 2002.

Disse medlemmer vil peke på en systemendring som bør vurderes i evalueringen av dagens ordning med Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker. Slik disse medlemmer ser det, bør det på det sterkeste vurderes om det påtalemessige ansvaret for en sak som begjæres gjenåpnet, bør flyttes til et annet politidistrikt og statsadvokatembete enn det som hadde ansvaret for saken ved den dommen som begjæres gjenåpnet. Disse medlemmer viser herunder til at det med dagens system er slik at dersom en sak besluttet gjenåpnet, henvises den til ny behandling ved en domstol som er sideordnet den domstolen som har avsagt den dom som gjenåpnes, jf. straffeprosessloven § 400. Det er, slik disse medlemmer ser det, naturlig å vurdere en tilsvarende løsning for påtaleansvaret i saken og at en overføring av ansvaret skjer allerede fra det tidspunkt hvor saken begjæres gjenåpnet. Disse medlemmer mener erfaringen fra den saken som ligger til grunn for representantforslaget, er en illustrasjon på at en slik løsning kan ha gode grunner for seg, og derfor bør vurderes i det evalueringsarbeidet som nå skal gjøres.

Disse medlemmer vil videre peke på det vesentlige tillits- og omdømmetap, som hefter ved Gjenopptakelseskommisjonen etter den saken som ligger til grunn for forslaget. Fire avslag på gjenåpningsbegjæring og deretter et vedtak om gjenåpning med knappast

mulig margin representerer en kontrast til det syn på bevisene i saken som påtalemyndigheten la til grunn etter den gjennomgangen av saken som ble gjennomført etter at beslutningen om gjenopptakelse ble truffet, noe disse medlemmer mener er sterkt kritikkverdig. På denne bakgrunn er det, slik disse medlemmer ser det, nødvendig å avvikle dagens ordning med Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker og at denne erstattes av et nytt system for behandling av begjæringer om gjenåpning av straffesaker.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen på bakgrunn av den gjennomgangen som skal gjøres av Gjenopptakelseskommisjonen, om å fremme de nødvendige lovendringer for avvikling av kommisjonen i sin nåværende form, og å erstatte denne med et nytt system for behandling av begjæringer om gjenåpning av straffesaker.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen på bakgrunn av den gjennomgangen som skal gjøres av Gjenopptakelseskom-

misjonen, om å fremme de nødvendige lovendringer for avvikling av kommisjonen i sin nåværende form, og å erstatte denne med et nytt system for behandling av begjæringer om gjenåpning av straffesaker.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:30 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Andreas Sjalg Unneland, Per-Willy Amundsen, Ingunn Foss, Ingvild Wethrus Thorsvik, Rasmus Hansson, Tobias Drevland Lund, Else Marie Rødby, Kjell Ingolf Ropstad og Maria Aasen-Svensrud om gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 14. februar 2023

Per-Willy Amundsen

leder

Sveinung Stensland

ordfører

**DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT**

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget

Deres ref.

Vår ref.
22/6040 - GRK

Dato
01.12.2022

Dokument 8:30 S (2022-2023) - Representantforslag om gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen

Jeg viser til Justiskomiteens brev 15. november 2022 i forbindelse med behandlingen av dokument 8:30 S (2022-2023) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Andreas Sjalg Unneland, Per-Willy Amundsen, Ingunn Foss, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Rasmus Hansson, Tobias Drevland Lund, Else Marie Rødby, Kjell Ingolf Ropstad og Maria Aasen-Svensrud om gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen.

Forslagsstillerne viser til at det over de seneste årene har vært reist en del generell kritikk mot Gjenopptakelseskommisjonen, og at Baneheia-saken har aktualisert en debatt om hvordan kommisjonen undersøker og vurderer bevis i saker hvor domfelte hevder seg uskyld dømt. Forslaget er videre begrunnet i at det er viktig å etterse at kommisjonens arbeid med sakene holder god kvalitet, og at avgjørelsene er betryggende og i så stor grad som mulig riktige. Det vises til at den forrige etterkontrollen av kommisjonen ble utført i 2011, og at rapporten kom i 2012. Det påpekes at kommisjonen da fortsatt var en relativt ny ordning, og at forsvarere og andre aktører hadde lite erfaringsgrunnlag å bygge på. Forslagsstillerne mener at det nå, ti år etter, er behov for en ny granskning av kommisjonen.

Jeg vil innledningsvis gjøre oppmerksom på at to av premissene som ligger til grunn i representantforslaget er noe unyansert formulert. Når det i representant-forslaget vises til at kommisjonen er et forvaltningsorgan og at avgjørelsene ikke kan ankes inn til domstolene, så blir dette litt ufullstendig. Det følger av strpl. § 395 tredje ledd at

kommisjonens avgjørelser kan ankes eller brukes som ankegrunn, men bare der det er uttrykkelig sagt i loven. Et eksempel på dette er at avgjørelse om vitneforklaring etter § 118 kan bringes inn for lagmannsretten, jf. § 398 a annet ledd. Videre kan gyldigheten av et avslag fra kommisjonen på begjæring om gjenåpning prøves gjennom et sivil søksmål. Høyesterett har (i storkammer) gitt uttalelser om rekkevidden av domstolenes kompetanse ved prøving av vedtak av Gjenopptakelseskommisjonen om ikke å gjenåpne en straffesak, jf. Rt. 2012 s. 519. At domstolene kunne prøve kommisjonens generelle tolking av strpl. § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd, som var de bestemmelser som var påberopt i den konkrete saken, ble ansett som klart. Høyesterett kom videre til at domstolene også må kunne prøve om grunnleggende saksbehandlingsregler er fulgt. Kommisjonens bevisbedømmelse og konkrete rettsanvendelse kunne derimot ikke prøves.

Når det gjelder representantforslagets formulering om at sekretariatet bl.a. gjør en siling før de sender videre relevant dokumentasjon til kommisjonsutvalget, så har jeg fått opplyst fra kommisjonen at dette ikke er riktig.

Hva gjelder saksbehandlingen i sekretariatet og kommisjonen, har kommisjonen opplyst at det som ellers i forvaltningen er sekretariatet som forbereder sakene for beslutningsorganet (kommisjonen) og som normalt legger frem forslag til avgjørelse. I denne sammenheng utreder også sekretariatet det som anses nødvendig forut for fremleggelsen for kommisjonen. Det er kommisjonen som har det endelige ansvaret for sakens opplysning, og kan beslutte at saken skal utredes videre dersom den ser behov for det.

Tidligere mottok kommisjonens sekretariat straffesaksdokumentene i papirform fra politiet. Dokumentmengden kunne være så stor at det var upraktisk å lage et komplett kopiesett til medlemmene i forkant av møtet. For at kommisjonens medlemmer skulle kunne sette seg inn i saken, ble det i stedet laget et dokumentutdrag av de dokumentene utrederne mente var sentrale og nødvendige. Straffesaksdokumentene var i sin helhet tilgjengelige for kommisjonens medlemmer både forut for møtene og under møtene.

I dag mottar kommisjonens sekretariat straffesaksdokumentene elektronisk fra politiet. Disse gjøres tilgjengelig for kommisjonsmedlemmene, som følgelig har samme tilgang til straffesaksdokumentene som kommisjonens utredere. Kommisjonsmedlemmene har også tilgang til kommisjonens eget saksbehandlingssystem, og kan se all inngående og utgående korrespondanse i saken.

Som jeg tidligere har gitt uttrykk for vil regjeringen nedsette et uavhengig utvalg for å gjennomgå alle sider av straffesaken mot Viggo Kristiansen i Baneheia-saken. Jeg understreker imidlertid at saken fortsatt er til behandling i rettssystemet og at det er domstolen som har det endelige ordet i spørsmålet om Viggo Kristiansens skyld. Etter

hva som er opplyst skal Borgarting lagmannsrett etter planen avsi dom i saken 15. desember 2022.

Utvalgets mandat er ikke endelig fastlagt, men vil mest sannsynlig omfatte straffesaken mot Kristiansen fra det tidspunktet politiet startet etterforskning av saken til eventuell frifinnende dom foreligger. Videre ser jeg det som naturlig at granskningen skal rette seg mot alle aktører som har vært involvert i håndteringen av saken, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolene, sakkyndige og Gjenopptakelseskommisjonen, samt at også forsvareres og bistandsadvokaters roller kan vurderes.

Slik jeg ser det vil det være svært uheldig dersom det samtidig med en gjennomgang av Baneheia-saken igangsettes en parallell og overlappende gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen. Jeg vil derfor foreslå at utvalget blir gitt i mandat å samtidig foreta en mer generell gjennomgang av Gjenopptakelseskommisjonen, som skal omfatte de forholdene som tas opp i representantforslaget.

Med hilsen

Emilie Mehl

